

Komitet Etyki w Nauce Polskiej Akademii Nauk

Stanowisko 3/2020 z dn. 15.06.2020 r.

Udostępnianie informacji o projektach badań naukowych przez lokalne komisje etyczne ds. doświadczeń na zwierzętach

W związku z licznymi wystąpieniami organizacji pozarządowych do lokalnych komisji etycznych ds. doświadczeń na zwierzętach (LKE) z wnioskami o udostępnienie im informacji o opiniowanych projektach badań naukowych, obawami członków tych komisji dotyczącymi ochrony własności intelektualnej badaczy oraz z uwagi na potrzebę wypracowania rozwiązań administracyjno-prawnych usprawniających funkcjonowanie komisji w tym zakresie, Komitet Etyki w Nauce PAN zwraca uwagę na następujące okoliczności:

1. Lokalne komisje etyczne ds. doświadczeń na zwierzętach (LKE) są częścią systemu mającego na celu ochronę zwierząt przed nadmiernym i pochopnym wykorzystywaniem w eksperymentach naukowych. Projekty badań naukowych opiniowane przez LKE muszą spełniać wymogi zastępowania (*replacement*) badań z udziałem zwierząt innymi metodami i modelami, ograniczenia (*reduction*) liczby zwierząt wykorzystywanych w badaniach do niezbędnego minimum i udoskonalenia (*refinement*) warunków przetrzymywania zwierząt i metod badawczych w taki sposób, aby minimalizować ich ból, cierpienie i inne krzywdy (tzw. Zasada 3R). Wymogi te stanowią kanon etyki badań naukowych na zwierzętach. Zawarto je w ustawie z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych¹ (art. 5 ust. 1). Rygorystyczne przestrzeganie tych zasad jest jednym z naczelnych etycznych i prawnych obowiązków LKE, a także podstawą społecznego zaufania do nauki.
2. Warunkiem legalności eksperymentu przeprowadzonego na zwierzęciu jest zgoda LKE (art. 42 ustawy). Przeprowadzenie doświadczenia na zwierzęciu bez takiej zgody zagrożone jest sankcją administracyjną w postaci kary pieniężnej w wysokości od 1000 do 50 000 zł (art. 69 ust. 4 pkt 1 oraz art. 70 ust. 1 ustawy).
3. Wnioski poddawane opiniowaniu przez LKE niejednokrotnie zawierają informacje i dane, które mogą stanowić przedmiot własności intelektualnej lub przemysłowej. Ich ochronie służy zobowiązanie członków LKE do nieujawniania informacji, które uzyskali w związku z wykonywaniem zadań w LKE (art. 33 ust. 1 i art. 36 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy). Ujawnienie takich informacji może skutkować odpowiedzialnością karną członka LKE za przestępstwo ujęte w art. 266 § 1 K.k. Czynnikiem sprzyjającym ujawnianiu informacji objętych zasadą

---

¹ Dz.U. z 2019 r. poz. 1019

poufności są konflikty interesów członków LKE na tle światopoglądowym, finansowym lub instytucjonalnym.

4. Jedną z podstawowych zasad demokratycznego państwa prawa jest działanie jego organów i instytucji w sposób jawny (art. 61 Konstytucji RP). Prawo obywateli do informacji publicznej podlega ograniczeniu w zakresie i na zasadach określonych w przepisach o ochronie informacji niejawnych oraz o ochronie innych tajemnic ustawowo chronionych. Ograniczenie prawa do informacji publicznej może wpływać m.in. z ochrony danych osobowych, tajemnicy przedsiębiorcy, praw autorskich lub tajemnicy medycznej. Aby zapewnić obywatelom dostęp do informacji publicznej, a jednocześnie chronić prawa podmiotów prowadzących badania na zwierzętach, LKE są zobowiązane do publikowania w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki **nietechnicznych streszczeń** doświadczeń (art. 36 ust. 1 pkt 5 ustawy). Szersze informacje, z zachowaniem powyższych zasad, zainteresowani obywatele mogą uzyskać w drodze wniosku do LKE. W nietechnicznym streszczeniu wnioskodawcy mają obowiązek podać informacje m.in. o celu naukowym lub edukacyjnym doświadczenia, szkodach, jakie może ono spowodować u wykorzystywanych zwierząt i korzyściach, jakie przyniesie ono dla rozwoju nauki i dydaktyki, liczbę i gatunek wykorzystywanych zwierząt, a także sposób uwzględnienia zasad zastąpienia, ograniczenia i udoskonalenia. Streszczenie powinno zawierać opis doświadczenia, który jest zrozumiały dla niespecjalisty (art. 45 ust. 1 ustawy).

Z uwagi na powyższe, Komitet Etyki w Nauce PAN:

- Wskazuje, że wnioski organizacji pozarządowych o udzielenie informacji o opiniowanych projektach co do zasady nie stanowią nierespektowania praw autorskich lub własności przemysłowej. Prawa autorskie i własność przemysłowa nie doznają uszczerbku, jeżeli organizacje pozarządowe działają zgodnie z prawem i w jego granicach, a **wszyscy** członkowie LKE dopełniają obowiązku nieujawniania informacji, które uzyskali w związku z pracą w komisjach, w których zasiadają.
- Podkreśla, że nieetyczne i nielegalne jest ujawnianie przez członków LKE (niezależnie od tego, z czyjej są rekomendacji) informacji, które uzyskali w związku z wykonywaniem zadań w komisji. Przypadki takich działań należy ujawniać i piętnować, a ich sprawców w uzasadnionych przypadkach pociągać do odpowiedzialności prawnej.
- Przypomina, że wszyscy członkowie LKE powinni unikać rzeczywistych lub potencjalnych konfliktów interesów na tle światopoglądowym, finansowym lub instytucjonalnym, jakie mogą powstać w związku z ich członkostwem w komisji. Zaistniałe już konflikty interesów należy eliminować, a gdy to jest niemożliwe – ujawniać po to, by LKE mogły realizować postawione przed nimi cele.
- Zauważa, że liczne wnioski do LKE o udzielenie dodatkowych informacji o opiniowanych projektach mogą powodować nadmierne obciążenia lub koszty działania LKE. W skrajnych przypadkach mogą wręcz paraliżować działanie komisji. Kierowanie do LKE wielu takich wniosków może obniżać jakość jej pracy, a przez to utrudniać minimalizowanie bólu, cierpienia i krzywdy zwierząt doświadczalnych. Wnioskodawcy powinni odpowiedzialnie

kierować wnioski o informacje wykraczające poza dane zawarte w Biuletynie Informacji Publicznej, nie nadużywając prawa do informacji publicznej.

- Wskazuje, że decydujący wpływ na zasadność kierowanych do LKE wniosków o udzielenie dodatkowych informacji o opiniowanych projektach – a w związku z tym i na zasadność uwzględnienia albo odrzucenia takich wniosków – ma jakość nietechnicznych streszczeń zamieszczanych w Biuletynie Informacji Publicznej. Streszczenia niezawierające jasnych i zrozumiałych dla niespecjalisty informacji o naturze doświadczenia i stosowanych w nim procedurach lub rzetelnej analizy zastosowania Zasady 3R mogą budzić podejrzenia o niedostateczną troskę o dobrostan zwierząt, a tym samym rodzić nieufność wobec zespołów badawczych i LKE, a w rezultacie zachęcać do podejmowania kroków w celu uzyskania dodatkowych informacji o opiniowanych projektach badawczych.

W celu wspomżenia LKE w realizacji ich celów, w tym także usprawnienia i podniesienia jakości opiniowania wniosków, **Komitet Etyki w Nauce PAN rekomenduje:**

- Zobowiązanie wnioskodawców do dołożenia szczególnej staranności przy opracowywaniu nietechnicznego streszczenia, a LKE do rygorystycznego wymagania przestrzegania prawnych wymogów dotyczących treści i formy streszczeń. W szczególności, zarówno wnioskodawcy, jak i LKE powinni zadbać o to, aby:
  - opis doświadczenia był zrozumiały dla niespecjalisty, a więc m.in. powinien być wyrażony w słowach potocznych (np. „zastrzyk” zamiast „iniekcja”), nie powinien zawierać specjalistycznej terminologii i akronimów, powinien objaśniać terminy techniczne, gdy ich użycie jest konieczne, powinien unikać długich zdań, powinien jednoznacznie identyfikować czynności, którym poddawane są zwierzęta w ramach wszystkich objętych wnioskiem procedur, powinien być wolny od eufemizmów identyfikujących interwencje wykonywane u zwierząt;
  - opis sposobu uwzględnienia Zasady 3R był wolny od sformułowań ogólnych (np. „minimalizowanie cierpień”) i jednoznacznie identyfikował szkody powodowane przez doświadczenie u wykorzystywanych zwierząt oraz działania podejmowane w celu eliminowania lub minimalizacji tych szkód;
  - cel naukowy lub edukacyjny doświadczenia oraz spodziewane korzyści dla rozwoju nauki i dydaktyki były przedstawione w sposób realistyczny i wiarygodny.
- Zwiększenie górnego limitu słów opisu doświadczenia w nietechnicznym streszczeniu z obecnych 250 do 500 (jedna strona formatu A4) w celu spełnienia wymogów jakościowych dotyczących tego opisu i zgodnie z dotyczącą nietechnicznych streszczeń rekomendacją grupy roboczej Komisji Europejskiej.²
- Przygotowanie szczegółowych materiałów szkoleniowych i przewodników dla badaczy i członków LKE dotyczących przygotowywania nietechnicznych streszczeń.
- Szkolenie członków LKE z etyki badań naukowych na zwierzętach, w szczególności w zakresie rygorystycznego stosowania Zasady 3R, a także w odniesieniu do identyfikowania, eliminowania i ujawniania konfliktów interesów, w jakich mogą się znaleźć członkowie komisji.

---

² Working document on Non-Technical Project Summaries, Brussels, 23-24 January 2013;
https://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/pdf/Recommendations%20for%20NTS.pdf

- Szkolenie pracowników obsługi LKE w zakresie zasad dostępu do informacji publicznej w celu zapoznania ich nie tylko z odpowiednimi regulacjami prawnymi, ale też udzielania im praktycznych wskazówek postępowania.
- Opracowanie szczegółowych wytycznych dla LKE i pracowników obsługi dotyczących informacji, które należy anonimizować w dokumentach (wnioskach badaczy, projektach, sprawozdaniach, uchwałach LKE itp.) przed udostępnieniem ich podmiotom wnioskującym o dostęp do dokumentacji oraz szkolenie członków LKE i pracowników obsługi w tym zakresie.
- Opracowanie wzorów pism, które LKE będą mogły wykorzystywać w przypadku odmowy dostępu do informacji prawnie chronionej, kierowania do odpowiednich źródeł lub udzielania dodatkowych informacji nieobjętych ochroną prawną.

Komitet Etyki w Nauce PAN